

A CORVIN MÁTYÁS SZÁMÁRA KÉSZÍTETT ARANYOZOTT BŐRKÖTÉSEKRŐL

 A törökverő Hunyadi János (kormányzó 1446-1452 között) kisebbik fiát, Mátyást 1458 januárjában a befagyott Duna jegén kiáltották ki Magyarország királyává. A jól képzett, több nyelvet beszélő ifjú király (született 1443. február 23.) nagy eréllyel fogott a kormányzáshoz.¹ Erős kézzel szilárdította meg országát. Sok csatát kellett megvívnia és több összeesküvést elhárítania. Budai és visegrádi palotájában sikerült mégis reneszánsz udvart kialakítani. Számos neves, főleg itáliai humanistával vette körül magát. Mátyást 1469-ben cseh királynak is megválasztották. Harminckét éven át ült a magyar trónon. Bécsben halt meg 1490. április 6-án. Alig három és fél évtizeddel később azonban – 1526. augusztus 29-én – a Mohács melletti mezőn a törököktől elszenvedett vereséget követően megkezdődött az ország pusztulása, és 1686-ig Magyarország majd másfél évszázados török elnyomása. Mátyás király hatalmas életművéből legmaradandóbbnak híres könyvtára bizonyult, még ha a kódexek nem is maradtak a helyükön, hanem szétszóródtak Európa-szerte több mint negyven városba és Amerikába. Az USA három könyvtárában összesen öt corvina van. Ma 216 hiteles corvinát tartunk számon. De melyek is a corvinák ismérvei?

A Hunyadi-család eredeti címere a kék mezőben faágon ülő fekete holló (corvus), mely arany gyűrűt tart a csőrében. Innen van a király mellékneve. A tulajdon jelzésének mindenkor legbiztosabb jele a tulajdonos címere. A kódexekbe belefestett címer tehát biztos fogódzó a corvina-kódexek azonosításánál, akkor is, ha Mátyás király címerét később átfestették. (Az átfestés a mai technikai lehetőségek segítségével könnyen megállapítható.) A másik támpont a kódexekben, általában az explicitben megnevezett megrendelő, Mátyás név szerinti említése nyújtja. A harmadik biztos tám-

89. AUGUSTINUS AURELIUS *De civitate Dei*

Budapest, Országos Széchényi
Könyvtár
Cod. Lat. 121

Bársonykötésű corvina
zománcos, címeres kapcsa

A bársonykötésű corvinákat aranyozott és zománcos ezüst kapcsokkal látták el, a kapcsokon az ország címere vagy Mátyás hollós címere. A könyvtest metszése aranyozott, színes festett virág- és lombdíszekkel.

pontot a hovatar tartozásnak, azaz a provenienciának a meghatározásához az eredeti könyvkötés adja. A budai királyi várban lévő könyvtárban a könyveket Mátyás király számára selyembe, bársonyba vagy bőrbe kötötték. A bársonykötések számára aranyozott ezüst, zománcozott, az ország címerét és Mátyás hollóját ábrázoló kapcsokat készítettek. A nagyon egyedi aranyozott bőrkötéseken címer hirdeti Mátyás tulajdonjogát. A ma hitelesnek tartott 216 corvinából 46 van aranyozott bőrkötésben (ezek közül kettőn üresen maradt a címerpajzs, kettőn pedig nincs címer), tizenhét található selyem- vagy bársonykötésben, és tíz van Mátyás utódjának, II. Ulászlónak (1490–1516; öt fia, II. Lajos követte a trónon: 1516–1526) más bélyegzőkkel, más könyvkötő által díszített bőrkötésben. Minthogy a királyi könyvtár, ismertté vált nevén a Bibliotheca Corviniana 1526-ig biztosan létezett, a könyvtár állományában lévő könyveket egységesen corvináknak nevezzük, akkor is ha II. Ulászlónak vagy II. Lajosnak dedikált könyvről van szó. Az eredeti kötésben fennmaradt könyveket azonban világosan meg kell különböztetni aszerint, hogy kötésük Mátyás vagy II. Ulászló király számára készült-e. Egyetlen, II. Ulászló számára bekötött könyv kötésén sem látható olyan bélyegző, amely Mátyás aranyozott corvina-kötését díszíti. Összességében tehát a corvinák egyharmada eredeti (olykor restaurált) kötésben maradt ránk. E tanulmányban csak a Mátyásnak dolgozó könyvkötőmester aranyozott bőrkötésével foglalkozunk.

A 17. századtól kezdve folyamatosan próbálkoztak a magyar fejedelmek, például I. Rákóczi György erdélyi fejedelem (1631–1648), majd főpapok és tudósok, hogy az eltűnt corvina-kódexek nyomára bukkanjanak.² A corvinák föltárásában csak a 19. század hozott jelentős fordulatot, Isztambulból két alkalommal (1869, 1877) tértek vissza Magyarországra corvinák, de a külföldi és magyar kutatók máig nem szűntek meg kutatni e téren.³ A corvinák pompás külső és belső kiállításával már az első összefoglaló munkák is foglalkoztak,⁴ de hamar megszülettek a corvinák egyedi kötését tárgyaló tanulmányok is. Elsőként a nemzetközi föltűnést keltő antwerpeni bibliográfiai kongresszuson 1890-ben latinul elhangzott előadást kell megemlíteni.⁵ Ezen a Mátyás királynak készített aranyozott corvina-kötéseket a reneszánsz kötéstörténetben fontosnak és egyedinek nyilvánították. A corvinák kötéséről Ráth György, a budapesti Iparművészeti Múzeum igazgatója, aki már két könyvkiállítás szervezője volt (1882, 1896), jelentetett meg tanulmányt.⁶ Részletesen foglalkozott e kérdéssel a bécsi Hofbibliothek, a mai

90. QU. CURTIUS RUFUS
De gestis Alexandri Magni
Budapest, Országos Széchényi
Könyvtár
Cod. Lat. 160

Hangsúlyos középdíszes,
címeres aranyozott corvina
bőrkötés (háttábla)

A corvina bőrkötéseken az aranyozás mellett kék és zöld festést is alkalmaztak. Törekedtek a kódex kötésének és belső díszítésének összhangjára. Az elő- és a háttábla díszítése azonos, mindkettő közepén Mátyás vagy az ország címere. A háttáblán fönt a szerzőre vagy a műre utaló felirat.

osztrák Nemzeti Könyvtár elődjének könyvtárosa Gottlieb is,⁷ majd a németek közül többször Ilse Schunke⁸ és Otto Mazal, a bécsi könyvtár kéziratárának vezetője.⁹

MÁTYÁS KIRÁLY ARANYOZOTT BŐRKÖTÉSEI

Mátyás király aranyozott bőrkötésein törekedtek a kódex belső és külső díszítésének összhangjára. Nemcsak aranyozást, hanem kék, zöld színes festést is alkalmaztak, részben a kettős köröcskék kerek lapocskáit festették pirosra, amennyiben nem aranyozták, részben a bőrmetszéses kötéseknel a bőrátörés alapját színezték. A köröcskék kettőssége abból adódik, hogy bőrrátétként egy második kicsi bőrkorongot ragasztottak az elsőre. A kötések általános jellemzője, hogy az első keret e kettős körök sorából áll, amely sok esetben az oldalak közepén hat-nyolc köröcske csoportosításával rozetta benyomását kelti. A második keret fonadékdísszel van kitöltve, a hosszabb oldalak mentén keskeny, a rövidebb oldalakon széles sávban, s e fonadékminta mindig vaknyomásos, csak a köztük elhelyezett köröcskék festettek vagy aranyozottak. Mind az apró bélyegzőkből álló fonadékdísznek a bravúros alkalmazása, mind a kötéstáblák felépítése itáliai, mindenekelőtt firenzei előképekre utal. A kötések középmezőjét egy vagy két újabb keret veszi körül, amely tulipánok vagy kis rozetták sorából áll, és megismétlődik a kettős köröcskékből álló keret. Ez a keret azonban elválasztja a középdíszet a vele harmonizáló sarokdíszítéstől. A különböző alakú, keretelt középdíszeket és a középmező sarkait virágos, leveles egyesbélyegzők töltik ki. A fennmaradt eredeti bőrkötések többsége, negyven a kötések közül, *hangsúlyozott középdíszes* kompozíciójú. A középdísz centrumába került a magyar címer, vagy Mátyás családi címere, a holló.

Ettől az általános felépítéstől eltérő típust képviselnek az *ötkörös felépítésű* corvinák: Budapest, OSZK Cod. Lat. 345 (Damascenus-kódex, és az erlangeni Egyetemi Könyvtár Ms 6 (Biblia) bőrmetszéses és bőrdomborításos kötése Mátyás kámeós portréjával; a *terülmustrás* Stuttgart, Württembergische LB Cod. Theol. Phil. fol. 152 (Augustinus Aurelius-kódex) és Bécs, ÖNB Cod. 2271 (Haly Aberudiam-kódex), valamint az *architektonikus díszű* kötések Bécs, ÖNB Cod. 656 (Theophylactus-kódex) és a svéd Västerås, Stadsbibliotek Ink. 21 (GW 2876). Ez a legutóbbi tehát ősnyomtatvány: Augustinus Aurelius, *De civitate Dei*. Roma 1470. Nincs két egyforma corvina-kötés. A két ötkörös és a két területmustrás kötésen, valamint egy hangsúlyozott középdíszes kötésen, a prágai Nemzeti

**91. M. FABIVS
QUINTILIANVS**
*Institutionum oratoriarum
libri XII*

Budapest, Országos Széchényi
Könyvtár
Cod. Lat. 414

Hangsúlyos középdíszes,
aranyozott corvina bőrkötés
(háttábla)

Az aranyozott corvina bőrkötések között nincs kettő, melyeken a hangsúlyos középdísz azonos. A Quintilianus-kódex kötésén a középdísz körül építészeti díszítőelemek láthatók. A kódex első lapjáról és a kötéstábláról a címert Johannes Alexander Brasicanus törölte.

Könyvtár, Cod. Lat. VIII. H. 73 (Thomas de Aquino) kódexe esetében a címer nem a középén helyezkedik el.

A kódexek elő- és háttáblája azonosan van díszítve, eltérés csak annyi, hogy a háttáblán fölül a szerzőre és/vagy tartalomra utaló felirat látható. A görög kódexnél az előtáblán alul van a felirat (Leipzig, UB, Rep. I. 17; a szerző, Konstantinos Porphyrogennetos bizánci császár az udvari szokásokról írt, s a műnek ez az egyetlen fennmaradt példánya). Ennél a lipcsei corvinánál és a budapesti OSZK Cod. Lat. 423 (Poeta Christianus: *Genealogiae deorum*) súlyos restaurátori hibát követtek el: a lipcsei görög kódexnek eredetileg alla greca kö-

92. IOANNES DAMASCENUS

– ANSELMUS

CANTUARIENSIS

Sententiae. Opera

Budapest, Országos Széchényi

Könyvtár

Cod. Lat. 345

Ötkörös, aranyozott,
bőrmetszéses corvina-kötés
(háttábla)

Az ötkörös kötés elő- és háttábláján a címet fölül helyezték el, a körökön kívül. A kódexben Mátyás címerét átfestették egy kettős kereszt címerrel.

tése volt, de a javítás alkalmával új gerincborítást kapott, s elveszett jellegzetes *alla greca* oromszegése. Az OSZK Cod. Lat. 423 elő- és háttábláját körbevágták a restauráláskor és felcserélték a két táblát, így most a felirat az előtáblán látható. Ez a restaurálás még Bécsben történt 1910 körül. – A bőrkötéseket általában négy kapocs zárta, vagyis a rövidebb oldalakon is volt egy-egy kapocs. A kapcsokhoz egyszínű piros vagy zöld-sárga mintás erős textilszalagot szőttek. Ennek végén van a rézkapocs horgas része, s ez a háttáblába kapcsolódik. A csatokat még a bőrfelhúzás előtt szerelték a fatáblára, a szala-

got leszorító szögek is a bőr alatt találhatóak.¹⁰ A kódexeket a nagyságtól függően 2-4 dupla bordára fűzték. A corvináknak aranyszállal kevert pamut és selyem oromszegést varrtak. A gerincmezők átlókkal tagoltak és kis rozettabélyegzőkkel vannak díszítve. A kötések finom kecske- vagy borjúbőrből készültek, a legtöbb vörösésbarna színű.

A hangsúlyozott középdiszes corvina-kötések között is különleges a milánói Trivulziana Cod. 818 (Pomponius Porphyrio-kódex) bőrmetszéses corvina kötése. A középmezőt körülvevő, rozettákkal díszített kerethez kapcsolódik a nyolchurkos, csillagszerű középdisz. Késői, az utolsó kötések egyike lehet, mert üresen maradt a címerpajzs. Elő- és háttáblája azonos, s nincs felirat a háttáblán! Belül a kódexben Mátyás király címere át van festve.

Az erlangeni Biblia (UB Ms. 6) ötkörös kötése teljesen elüt a többi corvina aranyozott bőrkötésének díszítésétől. Egyrészt ez az egyetlen kötés, amelyről hiányzik a jellegzetes, széles, vaknyomásos fonadékmintás keret, ezzel szemben egy keleties, osztott keret látható rajta. Tagadhatatlan a rokonság az erlangeni Biblia (UB Ms. 6) osztott keretelésének mintája, a holló körüli négy kisebb kör és a középső, MATHIAS – REX cameo körüli három körgyűrű mintázata s bőrmetszése, és a Felice Feliciano által Beatrix számára bekötött Psalterium (Wolfenbüttel, HAB 39. Aug. 4), valamint fivére, Giovanni d’Aragona számára bekötött Livius kötés között.¹¹ Anthony Hobson megállapítása szerint mind a Psalterium, mind a Livius-kódex bekötését Felice Feliciano végezte.¹² A 14. században Bolognában másolt és illuminált Biblia ötkörös kötése (Erlangen, UB Ms. 6), amelyben nincs benne Mátyás címere, mintha ugyanannak a könyvkötőnek a keze nyomát viselné, mint aki Beatrix Psalteriuma kötését csinálta. Lehet, hogy Giovanni d’Aragona, ahogy a Psalteriumot Beatrixnak ajándékként köttette, ugyanakkor sógorának, Mátyás királynak ezt a Bibliát vetette és köttette be, amikor 1479-ben Magyarországra jött? Kíséretében ott találjuk Felice Felicianót is, aki antik feliratokat másolni jött Magyarországra.¹³ Viszont az erlangeni Biblia öt körén kívüli felület díszítése a Budán készült corvina-kötések egyes bélyegzőivel egyezik. Ezt csak azzal lehetne magyarázni, hogy e Biblia kötését eredetileg „csak” az osztott keret és az önmagában is nagyon elegáns négy kisebb és a középső nagy kör, benne Mátyás portréjával, s az ezeket körülvevő igen kimunkált körgyűrűk díszítették, s csak a későbbi években, a királyi könyvtár kódexének be- és átkötése idején – a többihez illeszkedés kedvéért – ennek a szabad felületét az aranyozott bőrkötésű corvinák bélyegzőivel kitöltötték.

93. POMPONIUS

PORPHYRIO

*Commentaria ... in opera
Horatii*Milánó, Biblioteca Trivulziana
Cod. 818Aranyozott, bőrmetszé-
ses corvina-kötés (háttábla)*Az elő- és háttábla közepén a cí-
merpajzsot üresen hagyták, a
kódexben Mátyás címerét átfes-
tették. A háttáblán nincs felirat.
A Mátyásnak készült aranyozott
bőrkötések egy késői darabja.*

Mindig is zavart némi összeférhetetlenség ennek az erlangeni Bibliá-
nak a kötésén.

Az aranyozott bőrkötésű corvinák motívumkincsének elemei: ke-
helyvirág, rozetták, tulipánvariációk, palmetták, indaszarak, egyenes,
ívelt és kettős levelek, jobbos és balos peltalevél, palmetták, az ún.
olasz korsó, a szfinx, gyöngysor hatását keltő köröcskék, a különböző
fonadék minta elemei, a korona, a holló, a címer és az építőművészet-
ben használt elemek: tojássor, pl. az architektonikus kötés aediculája
lunetta-ívén, ugyanitt a párkányon fogsor, alatta astragalos (Bécs,
ÖNB Cod. 656 Theophylactus-corvina). Az építészeti elemekkel két
hangsúlyos középdíszes kötésen is találkozunk (Bp. OSZK Cod. Lat.
370, Victorinus- és OSZK, Cod. Lat. 414 Quintilianus-corvinán.)¹⁴
Ez arra is következtetni enged, hogy e három kötés időben egymás-
hoz közel készült. A kötés idejére lejjebb visszatérünk.

A CORVINA-KÖTÉSEK DATÁLÁSÁRÓL

Mátyás király híres könyvtárát csak a 19. századtól kezdték Bibliothe-
ca Corvina vagy Corviniana néven emlegetni. Bár a könyvszerető
király feltehetően kezdettől fogva gyarapította könyvtárát, a gazda-
gon illuminált és címerével ellátott, egységes stílusú aranyozott kö-
tésbe kötött kódexek uralkodásának csak utolsó éveire, Taddeo
Ugoletto könyvtárosi működése idejére esnek. Ő az, aki tudatosan
itáliai példák alapján rendezte be a könyvtárhelyiséget, s kezdte el a
korábbi kódexekbe is belefestetni a király címerét, s szorgalmazta a
kódexek egységes köttetését.

A tekintetben egységes a kutatók nézete, hogy a különféle korú
és eredetű (cseh, itáliai, görög, magyar stb.) kódexek egységes köté-
sét egy helyen készítették, s ez a hely a királyi székhelyen, Budán
kellett hogy legyen. Az is kétségtelen, hogy itáliai példából kiindu-
ló, de újszerű, sajátos kötésdekoráció született. Talán Mátyás király
személyes kívánságai is érvényesültek a kötésekben, hiszen meglepő,
hogy a belső, festett virág-, levél- és palmetta motívumok közül mi-
lyen sok a kötéstáblán is szerepel bélyegzőként.

A corvina-kódexek aranyozott bőrkötésének kompozíciójába be-
letervezték a király címerét és a műre vonatkozó feliratot, de nem
hagytak helyet az évszámnak. E kötések közül csak a Lucretius-corvi-
na (Bécs, ÖNB, Cod. 170) *előtábláján* látható évszám: 1-4-5-1, holott
a felirat mindig a háttáblákon van. Mivel azonban 1451-ben Mátyás
még gyermek volt, a harmadik számjegyet a kutatók 8-asként értel-
mezték. A kötés centrumában a királyi címer az elő- és háttáblán is tö-

rölve van, virágbélyegzőkkel fölülbélyegezték, a korona és a címerpajzs nyoma jól látszik. A címert a kézirat 1. lapján is törölték. A Lucretius-kódex valószínűleg Johannes Cuspinianus, bécsi humanista (1473–1529) birtokában volt, aki az általa később megszerzett számos corvin-kódexnél már nem titkolta, hogy ő a tulajdonos.¹⁵ Három olyan, 1510-es években készült budai reneszánsz kötést ismerünk ma, amelyeken a dátum számjegyeit ugyanazokkal a bélyegzőkkel nyomták, mint a Lucretius-kódex kötésén:¹⁶ Pelbartus de Themeswar *Pomerium sermonum de sanctis*, Hagenau, 1509-ben kiadott 1511-re datált kötésén (Budapest, OSZK RMK III 154/4.); Johannes Geiler *Navicula sive speculum fatuorum*, [Straßburg 1510?] (Praha, Knihovna Metropolitní Kapituly, G 40) ugyancsak 1511-re datált kötésén; és Caietanus Thomas de Vio *Commentaria in Porphyrium, Aristotelem et Thomam Aquinatem*, Venetiis, 1506 (Bratislava, Kapitulna Kniznica, 12, Phil, Nr. 7) 1516-ra datált kötésén. Mindhárom kötés a 16. század elején Budán tevékenykedő GA vagy GE (esetleg GR) monogramot használó könyvkötő műhelyéből való,¹⁷ a számjegyek egyeznek a Lucretius-corvina számjegyeivel és a címert elfedő bélyegzők is e műhely bélyegzői. A ritkaságot magának megszerző humanista (hiszen Lucretius műve a középkoron át végig tilos olvasmány volt) tehát GA-mesterhez fordult, amikor a Lucretius-corvina eredetének nyomait a címer átbélyegzésével a kötésen, s kivakarásával a címlapon, megtetézve a predatálással, óhajtotta eltüntetni. A corvinák nincsenek datálva, Mátyás király valószínűleg nem is akarta ezt, személyét és családját illetően az időtlenség, akár az antik római Corvinus nemzetséig visszamenőleg, jobban megfelelt nagyhatalmi törekvéseinek.

A CORVINA-KÖTÉSEK MESTERÉRŐL

Ilse Schunke a corvinák mesterét a már idézett 1944–49-es Gutenberg Jahrbuch-beli tanulmányában Délkelet-Európából, Valachiából származtatja, miként Otto Mazal is, aki a kötések idejét 1481-től, a „datált” Lucretius-corvinától számítja. Mindkét állítás képtelenség.

Mátyás király könyvkötőjét nem ismerjük név szerint, de a kötések felirataiból vonhatunk le bizonyos következtetéseket.¹⁸ Az ortográfiai hibák arra utalnak, hogy a könyvkötő olasz anyanyelvű volt.

Példák:

Budapest, OSZK, Cod. Lat. 422 (Xenophon, trad. Franciscus Philadelphus) felirata „PHILELFUS: I[N] SCENOFO[N]TE”, PH helyett F, X helyett SC;

94.

Biblia

Erlangen, Egyetemi Könyvtár
Ms. 6

Ötkörös, bőrmetszéses,
bördomborításos, kámeós
corvina-kötés

A középső körben Mátyás király portréja, a négy kisebb körben egy-egy holló. A keretelés és a körgyűrűk mintázata és a bőrmetszés hasonló a Beatrix királyné Psalteriumán láthatókhöz. A körök közötti felületet később Budán díszítették a corvina-kötések bélyegzőivel.

Madrid, Biblioteca Nacional, Res. 28: Wilhelmus de Conchis, „PHILOSOFIA MAGISTRI VILELMI”; a philosophia szóban másodszer is PH kellett volna.

München, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Lat. 310: Demosthenes etc. „ORATIONES DEMOSTHENIS” hiányzik Demosthenes nevéből a H;

Biblioteca Vaticana, Cod. Ottob. Lat. 80 „CYPRIANUS: DE ABITU VIRGINUM” hiányzik a H a 'habitu' szó elejéről;

Bécs, ÖNB, Cod. 138: „CRONICA MARCELLINI” hiányzik a H a chronica szóból;

Bécs, ÖNB, Cod. 930: „HIERONIMVS IN MATEUM ET MARCVM” Y helyett „i” betű van és hiányzik a H a Mattheus-ból.

Az olaszban ph helyett f betűt írnak és nincsen h, x, és y. Ezek a tipikus hibák egyértelműen azt mutatják, hogy aki Mátyás királynak ezeket a szép aranyozott köteteket készítette, olasz anyanyelvű volt. A kötéstáblák felépítése is az olasz, és pedig a firenzei mintákat követi. Keleti mester nem fűzte volna kiemelkedő bordákra a kódexeket.

A ma meglévő aranyozott bőrkötésű corvinákat kötéstechnikai szempontokat mérlegelve 8-12 hónap alatt meg lehetett csinálni. 1485/86-tól 1490-ig ennek az öt-hatszorosát. A gazdagon díszített pergamenkódexek közül számos lehetett selyembe vagy bársonyba kötve. De nem is kötöttek át minden könyvet, talán nem jutott már rá idő, utalhatunk itt például a müncheni Bayerische Staatsbibliothek Cod. Graec. 449 jelzeten őrzött Plotinos-corvinájának bizánci típusú, 1465 utáni bőrkötésére, továbbá a Bibliotheca Corvinianában fennmaradt Vitéz-kódexek itáliai renszánsz bőrkötéseire.

Mátyás király halála után nem sokkal, feltevésem szerint még 1490-ben, a corvina-kötések itáliai mestere eltávozott Budáról, könyvkötő szerszámaival együtt. Ha esetleg Magyarországon hunyt volna el, akkor a szerszámai itt maradtak volna és más használta volna azokat tovább. De nem találkozunk többé az ő bélyegzőivel. – Ránk maradt két üres címerpajzsos, felirat nélküli corvina-kötés: Bécs, ÖNB, Cod. 656: Theophylactus-corvina és Milano, Biblioteca Trivulziana, Cod. 818: Commentaria in odas Horatii; valamint két címer nélküli corvina-kötés: Västerås, Stadsbibliothek, Collijn Ink.21 = GW 2876: Augustinus Aurelius, valamint Budapest, OSZK, Cod. Lat. 369: Nagylucsei Orbán Psalteriuma.¹⁹ Ezeket a

95. THEOPHYLACTUS *Commentarii ... in Epistolas Sancti Pauli*

Bécs, Österreichische
Nationalbibliothek
Cod. 656

Architektonikus díszű,
aranyozott corvina-kötés

Az architektonikus kompozícióban építészeti díszítőelemek is találhatóak: a lunettaíven tojássor, a párkányon fogsor, alatta astragalos. A kötésen a címerpajzs üres, a kódexben Mátyás címerét átfestették.

96. LUCRETIUS

De rerum natura libri VI

Bécs, Österreichische Nationalbibliothek

Cod. 170

Hangsúlyos középdíszes,
aranyozott corvina bőrkötés
(előtábla)

*Eredeti aranyozott corvina-kötés.
Az elő- és háttáblán a címet felülbélyegezték, az előtáblára fönt
utólag 1451-es évszámot nyomtak.
A kódexben Mátyás címerét törölték.*

könyveket még Mátyásnak szánták, de mire elkészültek, a király meghalt, ezért már nem tették rá a kötésekre az ő címerét. A Bayerische Staatsbibliothek corvinái közül Mátyás királynak készült aranyozott bőrkötésben van a fent említett Cod. Lat. 310 (Demosthenes) és a Cod. Lat. 341 (Seneca). Ezzel szemben a Cod. Lat. 175 (Beda Venerabilis) II. Ulászló király számára készült kötésének kompozíciója ugyan megegyezik az előbbi kettőével, de bélyegzői a

Mátyás-corvinák bélyegzőinek csak – kevésbé sikerült – utánmet-szései. A kódex festését még Mátyás király életében kezdték meg, de II. Ulászló alatt fejezték be, a kötés címerpajzsában már az ő címere van. Ez is azt bizonyítja, hogy a corvina-kötések mestere már nem volt Budán.

LUCAS CORONENSIS

Lucas Coronensist a szakirodalomban korábban tévesen Mátyás király könyvkötőjének tartották, mint az egyetlen olyat, akit név szerint ismerünk.²⁰ Erre az adott alkalmat, hogy a Bibliothèque nationale de France vegyes tartalmú Mynas-kódexének (Suppl. gr. 607) hátsó előzéklapján görög betűkkel, de latinul beírta magát a könyvkötő, „Lucas Coronensis illigator librorum Budensis ann .5..” A kötetet korábban nem vizsgálta meg magyar kötés kutató. 1996-ban volt alkalmam Párizsban megvizsgálni a kódexet és kötését. Ez a kódex egy az 1510-es években, Budán készült reneszánsz bőrkötésben van.²¹ Minthogy a kódex a 10-16. században másolt különböző, elsősorban hadászati műveket, illetve ezek másolatait tartalmazza, a bekötés ideje eleve csak a legkésőbbi darab elkészülte utánra, azaz a 16. század elejére eshetett. A Suppl. gr. 607 kötésének motívumai az eddigi kutatások alapján további nyolc kötés bélyegzőivel egyeznek, s ezek mindegyike nyomtatványt (néhányik többet is) borít. E csoport összesen tehát kilenc tagja közül csak egy szerepel Koroknay Éva jegyzékében.²² A nyomtatványok – kolligátumok esetében a legkésőbbinek a megjelenési évét véve tekintetbe – 1507 és 1519 között kerültek ki a sajtó alól. E kötések egy műhelyből eredése kétséget kizáró, sőt a díszítőmotívumok közül néhány látható három magyar nyelvemlék bőrkötésén is. Viszont nincs semmi egyezés a Mátyás király számára bekötött kódexek aranyozott bőrkötéseinek motívumaival. Nem is lehet, hiszen a corvinák mestere elhagyta Magyarországot 1490 után, Lucas Coronensis pedig körülbelül egy negyed századdal Corvin Mátyás halála után a 1510-es években tevékenykedett. Úgy látszik, hogy Lucas Coronensis a budai ferences kolostor könyvkötő műhelyében dolgozott, s talán azonos azzal a személlyel, aki Lucas Funificis de Corona néven 1520 márciusában beiratkozott Bécsben az egyetemre.²³ Lucas Coronensist létező személynek kell tehát elfogadni, aki azonban nem a királyi könyvkötőműhelyben dolgozott, hanem egy budai könyvkötőműhelyben az 1510-es évek második felében. (Nem is állít magáról mást a fent idézett bejegyzésben.) Meg kell jegyezni, hogy további kötések is

vannak e – valószínűleg kolostori – könyvkötőműhelyből, de ezek már nem hozhatók kapcsolatba Lucas Coronensisszel, mert későbbi évekből valók.

Végül összegezem azokat a lényeges és új megállapításokat, amelyekre az utóbbi években jutottam. A ma ismert fennmaradt corvinák közül negyvenhatnak van olyan aranyozott bőrkötése, amely Mátyás király számára készült. (Vö. a táblázatot.) Ezeknek a kötéseknek a könyvkötője egy itáliai mester volt, aki az 1480-as évek közepétől dolgozhatott Budán a királyi műhelyben, s Mátyás halálát követően hamarosan, feltehetően még 1490-ben elhagyta Magyarországot. A Lucretius-corvina kötésére az évszámot utólag nyomták rá, predatálták, a címereket felülbélyegezték és törölték, mert nem egyenes úton szerezte meg későbbi tulajdonosa. Lucas Coronensis – az eddigi fel fogással ellentétben – nem az aranyozott corvinák mestere, hanem az 1510-es évek második felében dolgozott egy budai könyvkötőműhelyben. Az erlangeni Biblia ötkörös bőrmetszéses kötését Itáliában készítették Mátyás király számára, majd később Budán további, a corvinákra jellemző bélyegzőkkel kiegészítették díszítését.

A Mátyás királynak készített aranyozott bőrkötések

NO	STOCK	VÁROS, KÖNYVTÁR	JELZET	SZERZŐ VAGY MŰ	MEGJEGYZÉS
1	209	Budapest, OSZK	Cod.Lat.160.	Curtius Rufus	
2	220	Budapest, OSZK	Cod.Lat.345.	Damascenus	bőrmetszéses
3	217	Budapest, OSZK	Cod.Lat.358.	Cyrellus Alexandrinus	
4	-	Budapest, OSZK	Cod.Lat.369.	NagyLucsei-Psalterium	nincs címer, nincs felirat
5	697	Budapest, OSZK	Cod.Lat.370.	Victorinus	
6	561	Budapest, OSZK	Cod.Lat.414.	Quintilianus	
7	704	Budapest, OSZK	Cod.Lat.422.	Xenophon	
8	935	Budapest, OSZK	Cod.Lat.423.	Poeta Christianus	
9	119	Budapest, OSZK	Cod.Lat.425.	Boccaccio	
10	70	Budapest, OSZK	Cod.Lat.427.	Asconius Pedianus	
11	667	Budapest, OSZK	Cod.Lat.428.	Trapezuntius	
12	112	Budapest, OSZK	Cod.Lat.429.	Bernardus Claravallensis	
13	115	Budapest, OSZK	Cod.Lat.438.	Bessarion	
14	188	Dresden, Sächs.LB	Dc 115.	Cicero	
15	711	Erlangen, UB	Ms.6.	Biblia	ötkörös cameós kötés, bőrmetszéses, nincs felirat
16	377	Leipzig, UB	Rep.I.nr.17.	Konstantinos Porphyrogenetos	alla greca
17	1039	Madrid, Bibl.Nac.	Res.28.	Wilhelmus de Conchis	
18	293	Manchester, Chetham	Nr.27900.	Aulus Gellius	
19	877	Milano, Trivulziana	Cod.No.817.	Miscellanea.	
20	541	Milano, Trivulziana	Cod.No.818.	Pomponius Porphyrio	bőrmetszéses, üres címerpajzs, nincs felirat
21	230	Modena, Estense	Cod.Lat.1039.	[Ps-]Dionysios Areopagita	
22	222	München, BSB	Cod.Lat.310.	Demosthenes	
23	593	München, BSB	Cod.Lat.341.	Thomas Seneca	
24	620	New Haven, Yale UL	Ms. 145.	Tacitus	
25	590	Oxford, Bodleian L	2481.599 MS Auct.F.1.14	Seneca	
26	640	Praha, Narodní Kn.	Cod.VIII.H.73.	Thomas de Aquino	bőrmetszéses
27	396	Roma, Bibl.Ap.Vat.	Barber.Lat.168.	Livius	
28	-	Roma, Bibl.Ap.Vat.	Ottob.Lat.80.	Cyprianus	
29	81	Stuttgart, Württ.LB	Cod.theol.phil.fol.152.	Augustinus Aurelius	bőrmetszéses
30	-	Västerås, Stadsbibl.	Ink. 21 (GW 2876)	Augustinus Aurelius	nincs címer és felirat
31	400	Verona, Capitolare	Cod.Lat.CXXXVI.124.	Livius	
32	405	Verona, Capitolare	Cod.Lat.CXXXVII.125.	Livius	
33	692	Wien, ÖNB	Cod.92.	Vergilius	
34	48	Wien, ÖNB	Cod.133.	Appianos	
35	418	Wien, ÖNB	Cod.138.	Marcellinus	
36	606	Wien, ÖNB	Cod.140.	Statius	
37	410	Wien, ÖNB	Cod.170.	Lucretius	predatált
38	669	Wien, ÖNB	Cod.218.	Trapezuntius	
39	637	Wien, ÖNB	Cod.656.	Theophylaktos	üres címerpajzs, nincs felirat
40	330	Wien, ÖNB	Cod.930.	Hieronymus, S.	bőrmetszéses
41	170	Wien, ÖNB	Cod.977.	Johannes Chrysostomus	
42	219	Wien, ÖNB	Cod.1037.	[Ps-]Cyrillus	
43	638	Wien, ÖNB	Cod.1391.	Thomas de Aquino	
44	314	Wien, ÖNB	Cod.2271.	Haly Aberudiam	
45	507	Wien, ÖNB	Cod.2384.	Platon	
46	173	Wien, ÖNB	Suppl.gr.4.	Johannes Chrysostomus	alla greca

Stock = CSAPODI, Csaba: *The Covinian Library. History and Stock. Budapest 1973.*

JEGYZETEK

1. Kubinyi András: *Mátyás király*. Budapest 2001. (Tudomány-Egyetem sorozat) – Engel Pál: *Szent István birodalma. A középkori Magyarország története*. Budapest 2001, 249–284. – Szakály Ferenc: Királyi mecenatúra, államháztartás és politika Corvin Mátyás Magyarországnán. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára. Budapest 1990, 277–331.
2. Szilágyi Sándor: A Corvina történetéhez. *Magyar Könyvszemle* 1882, 337–339.
3. Csak végpontokat kiemelve a magyarok közül: Ábel, Eugen (Jenő): *Die Bibliothek des Königs Matthias Corvinus*. Literarische Berichte aus Ungarn. (2) 1878, 556–581. – Csapodi, Csaba: *The Corvinian Library. History and Stock*. Budapest 1973. – Csapodi, Csaba – Csapodiné Gárdonyi, Klára: *Bibliotheca Corviniana*. 4. átdolg. és bőv. kiad. Budapest 1990. – A külföldiek közül legutóbb: Dillon Bussi, Angela: Még egyszer a Corvina Könyvtár és Firenze kapcsolatáról. In: *Uralkodók és Corvinák*. Az Országos Széchényi Könyvtár jubileumi kiállítása. 2002. május 16–augusztus 20. Budapest, 2002, 55–70.
4. Hevesy, André de: *La Bibliothèque du roi Matthias Corvin*. Paris 1923. – Fraknoi Vilmos – Fögel József – Hoffmann Edit – Gulyás Pál: *Bibliotheca Corvina. Mátyás király budai könyvtára*. Budapest 1927.
5. Rooses, M: *Compte-rendu de la première session de la conférence du livre 1890* (Anver, 1891), 75, 219, 264. – Csontos János: Az antwerpeni bibliographiai congressus. *Magyar Könyvszemle* 1890, 304–339.
6. Ráth György: A korvina önálló könyvkötési stílusa. *Magyar Könyvszemle* 1897, 250–265.
7. Gottlieb, Theodor: *Bucheinbände, K. K. Hofbibliothek* (Wien, 1910), Sp. 8–11.
8. Schunke, Ilse: Vom Stil der Corvineneinbände. *Gutenberg-Jahrbuch* 1944–49, 209–227; Uő.: Zur Frage der ungarischen Frührenaissanceeinbände. *Gutenberg-Jahrbuch* 1965, 388–398. – Uő.: Ungarische Nachlese. *Gutenberg-Jahrbuch* 1967, 261–271.
9. Mazal, Otto: Die Einbände für die Könige Matthias I. Corvinus und Wladislaw II. von Ungarn in der Österreichischen Nationalbibliothek. *Gutenberg-Jahrbuch* 1964, 354–369. – Mazal ehhez képest nem mond újat a corvinákról sem az 1970–ben, majd 1990–ben kiállítási katalógusként kiadott könyv, *Europäische Einbandkunst aus Mittelalter und Neuzeit* (Graz 1990) 18–19. lapjain, sem az 1997–ben megjelent könyvben: *Einbandkunde. Die Geschichte des Bucheinbandes*. (Elemente des Buch- und Bibliothekswesens 16), Wiesbaden 1997, 171–173.
10. Horváth Pál – Tóth Zsuzsa: *Csatok és veretek a könyvtáblákon: történeti áttekintés*. Budapest, OSZK, 1993. (A könyv- és papírrestaurátor tanfolyam jegyzetei) 63–65.
11. Marinis, Tamaro de: *La legatura artistica in Italia nei secoli XV e XVI*. Vol. 1–3. Firenze 1960. Vol. 1. tavola 1 és 16, nr. 175.
12. Hobson, Anthony: *Humanists and bookbinders. The origins and diffusion of the humanistic bookbinding 1459–1559*. Cambridge, University Press, 1989, 48–50.
13. Ritoókné Szalay, Ágnes: *Nympha super ripam Danubii. Irodalomtörténeti Közlemények* 1983, 67–74.
14. Mikó Árpád: *Bibliotheca Corvina – Bibliotheca Augusta*. In: *Pannonia regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541*. Budapest, 1994. 408–409, nr. IX–2, IX–3.
15. Csapodi, *The Corvinian Library*. op. cit. 513: Johannes Cuspinianus corvina-kódexei (70, 106, 164, 369, 394, 481, 503, 642, 667, 935.)
16. Rozsondai, Marianne: Die Bibliotheca Corviniana und die Corvineneinbände. Neue Erkenntnisse zu ihrer Beurteilung, *Bibliotheksmanagement - Kulturmanagement*. 24. Österreichischer Bibliothekartag, Innsbruck, 3–7. 09. 1996, Innsbruck, 1998 (Biblos-Schriften, Bd. 168), 343–344.
17. Koroknay Éva: *Magyar reneszánsz könyvkötések. Kolostori és polgári műhelyek*. (Cahiers d'histoire de l'art 6.) Budapest 1973, 45.
18. Rozsondai Marianne: Magyar gótikus és reneszánsz könyvkötések. In: *Pannonia regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541*. Budapest, 1994. 451–456.
19. Rozsondai Marianne: Kinek készült valójában Nagylucsei Orbán Psalteriuma? In: *Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére*. Budapest 2002, 233–248.
20. Loubier, Hans: *Der Bucheinband von seinen Anfängen bis zum Ende des 18. Jahrhunderts*. 2. umgearb. und vermehrte Auflage. Leipzig 1926. (Monographien des Kunstgewerbes 21/22.) 148. – Goldschmidt, Ernst Philipp: *Gothic and Renaissance bookbindings*. London 1928. Vol. I. 85. – Thieme, Ulrich – Becker, F.: *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*. Leipzig 1929. Bd. 23. 430. – *Lexikon des gesamten Buchwesens*. (= LGB1) Leipzig 1935. Bd. 1. – Helwig, Helmuth: *Handbuch der Einbandkunde*. Hamburg 1954. Bd. 2. 311.
21. Rozsondai, Marianne: Lucas Coronensis. A master of Hungarian Renaissance bindings, early 16th century, Buda. *The Book Collector* 46, No. 4, Winter 1997, 515–540.
22. Koroknay: *Magyar reneszánsz könyvkötések...* op.cit. nr. 294.
23. *Die Matrikel der Universität Wien*, Bd. 3, 1518/II—1579/I, bearb. Franz Gall – Willy Szaivert (Wien–Köln–Graz, 1971), 14, Natio Ungarica: 1519/II H 34. – Schrauf Károly: *A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453—1630*. Budapest, M.T.Akadémia, 1902, 182 (14 April 1520: 'Lucas Funificis de Corona dedit 2 cr.')